

№4 2021 (106)

Видається з жовтня 1999 року
Реєстраційне свідоцтво:
серія KB №23669-13509 PR
від 9 листопада 2018 року
ISSN 1562-529X
Передплатний індекс: 22863

ЗАСНОВНИКИ:

Харківський національний
університет радіоелектроніки

Харківський національний
педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди

Харківський регіональний інститут
державного управління Національної
академії державного управління
при Президентові України

Приватна фірма «Колегіум»

РЕДАКЦІЯ

Ю. Д. БОЙЧУК,
головний редактор
Л. О. БЕЛОВА,
заступник головного редактора
О. П. КОТУХ,
відповідальний редактор

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

Україна, 61166, Харків,
просп. Науки, 14. ХНУРЕ

тел.: +38 (093) 688-43-30,
+38 (057) 702-08-30

E-mail: newcollegium.journal@gmail.com

Затверджено вченою радою
ХНПУ ім. Г. С. Сковороди,
протокол №11 від 22.11.2021

**Журнал внесено до переліку
наукових фахових видань України
з педагогічних наук, категорія "Б"**

**Видається за сприяння
Ради ректорів вищих навчальних
закладів Харківської області
та Харківського університетського
консорціуму,
за підтримки Департаменту науки
і освіти Харківської обласної
державної адміністрації**

НОВИЙ КОЛЕГІУМ

НАУКОВИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЖУРНАЛ

ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

РЕДАКЦІЙНА РАДА

- В. І. АСТАХОВА, доктор історичних наук, професор, Україна
В. С. БАКІРОВ, доктор соціологічних наук, професор, академік НАН
України, член-кореспондент НАПН України, Україна
Л. О. БЕЛОВА, доктор соціологічних наук, професор, Україна
В. О. БОГОМОЛОВ, доктор технічних наук, професор, Україна
Ю. Д. БОЙЧУК, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент
НАПН України, Україна
Т. О. ДОВЖЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, Україна
В. А. КАПУСТНИК, доктор медичних наук, професор, Україна
О. Е. КОВАЛЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, Україна
Т. В. КРУТСЬКИХ, доктор фармацевтичних наук, професор, Україна
А. І. КУЗЬМІНСЬКИЙ, доктор педагогічних наук, професор, член-корес-
пондент НАПН України, дійсний член Міжнародної слов'янської акаде-
мії освіти імені Я. А. Коменського, Україна
С. Є. ЛУПАРЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, Україна
О. О. МАТВЕСВА, доктор педагогічних наук, доцент, Україна
С. В. ПАНЧЕНКО, доктор технічних наук, професор, Україна
Л. Є. ПЕРЕТЯГА, доктор педагогічних наук, професор, Україна
В. С. ПОНОМАРЕНКО, доктор економічних наук, професор, член-корес-
пондент НАПН України, Україна
Н. О. ПОНОМАРЬОВА, доктор педагогічних наук, професор, Україна
В. П. САДКОВИЙ, доктор наук з державного управління, професор,
Україна
В. В. СЕМЕНЕЦЬ, доктор технічних наук, професор, Україна
Є. І. СОКОЛ, доктор технічних наук, професор, член-кореспондент НАН
України, Україна
В. В. СОКУРЕНКО, доктор юридичних наук, професор, член-кореспон-
дент Національної академії правових наук України, Україна
Т. О. СТРЕЛКОВА, доктор технічних наук, професор, Україна
Д. Л. ЧЕРЕДНІК, кандидат технічних наук, доцент, Україна
МАРК БРАУН, професор, директор Національного інституту цифрового
навчання, Дублінський міський університет, Ірландія
ТЕРЕЗА ЯНИЦКА-ПАНЕК, професор PUSB, Державний університет
Стефан Баторій в Скерневице, Польща

ЗМІСТ

ОСВІТА ТА СУСПІЛЬСТВО

<i>Бойчук Ю.</i> Тенденції і перспективи розвитку сучасної педагогічної освіти	3
<i>Пономарьов О., Черемський М.</i> Вчитель знедолених та скривджених	15

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ

<i>Нікуліна Н., Завгородній І., Перцев Д., Краснікова С., Маракушин Д., Баглаєнко Т.</i> Ректорський контроль та особливості його проведення в умовах дистанційного навчання	24
<i>Садковий В., Андронов В., Попов В.</i> Дистанційне навчання: сучасний стан та перспективи розвитку	30
<i>Зміївський Г., Горбунов В.</i> Особливості впровадження мультимедійних технологій у військову освіту	36
<i>Кириченко І.</i> Сучасні реалії емоційного вигорання працівників ІТ-сфери	40

МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТИ

<i>Садковий В., Овсяннікова Я.</i> Використання сучасних психотренінгових технологій в межах відновлювального періоду фахівців екстремального профілю діяльності	45
<i>Левкін А., Левкіна Р., Котко Я.</i> Інформаційні технології у навчанні студентів	50
<i>Соколова А., Бахова Д.</i> Виконавська інтерпретація оперних вокальних жанрів у процесі вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва	54
<i>Деркач Г.</i> Дискурсивна діяльність мовної особистості студентів-іноземців у професійних ситуаціях спілкування	59
<i>Демченко В.</i> Самосвідомість як важливий фактор оптимізації процесу психологічної адаптації першокурсників до навчальної діяльності	63
<i>Ляшенко А.</i> Стрес як корисний психофізіологічний стан в умовах змагальної діяльності юних плавців-підводників	68

ЛІТОПИС

<i>Панченко С., Остапюк Б., Колесник К.</i> Георгій Миколайович Кірка — видатний випускник Харківського інституту інженерів залізничного транспорту	72
<i>Демченко А., Дербілова О.</i> 100 лет ХГАДИ!	78
Анотації	84

Мова видання — українська, російська, англійська.
Художник обкладинки *О. Дербілова.*
Виконавець комп'ютерної верстки *В. Тарасенко.*
При використанні матеріалів журналу посилання на «НК» обов'язкове.
Точка зору редакції може не співпадати з точкою зору авторів.
Підп. до друку 30.11.2021. Формат 84×108/8. Папір офсетний.
Друк на ризографії. Умов. друк. арк. 9,7. Облік-вид. арк. 9,2.
Тираж 300 прим. Зам. № 114. Ціна договірна.
Частина тиражу розповсюджується безкоштовно.

Адреса редакції: Україна, 61166, Харків, просп. Науки, 14, Харківський національний університет радіоелектроніки. Тел. (057) 702-08-30. E-mail: newcollegium.journal@gmail.com
Оригінал-макет підготовлено і тираж надруковано в ПФ «Колегіум», 61093, Харків, вул. Іллінська, 57/121, тел. (057) 703-53-74. Свідоцтво про держреєстрацію: серія КВ № 16592-5064ПР від 23.04.2010.

© «Колегіум», 2021.

Виконавська інтерпретація оперних вокальних жанрів у процесі вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва

Алла Соколова,
доктор педагогічних наук, доцент,

Діана Бахова,
магістр,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

На сучасному етапі розвитку українського суспільства найактуальнішим постає питання формування у підростаючого покоління цілісного світогляду на засадах ціннісних художньо-естетичних орієнтацій, що сприятимуть творчій самореалізації та художньому самовираженню особистості впродовж життя.

Державним стандартом базової середньої освіти визначено вимоги до культурних компетентностей у мистецькій галузі та комплекс музичних компетенцій (інтерпретаційні, виконавські, творчі), якими мають оволодіти здобувачі шкільної освіти. У контексті окресленої проблеми за результатами навчання учні повинні вміти аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати художні образи, «розвивати власну емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання» мистецтва та створення музичних художніх образів засобами різноманітної виконавської діяльності [2, с.261].

У зв'язку з цим підвищується значущість учителя музичного мистецтва, зростають вимоги до його професійної підготовки, сформованості навичок

створення власної інтерпретації музичних творів, «ретрансляції» духовних цінностей засобами власної вокальної майстерності. Співацький голос є одним з найдоступніших й естетично-емоційних інструментів у діяльності педагога-музиканта. Його звучання, співзвучне звучанню голосу сприймаючого, забарвлене правдивими до художнього образу різноманітними виразно-тембральними фарбами, сприяє формуванню та розвитку художньо-образного мислення, емоційно-чуттєвої сфери учнів, мотивує до її виявлення у власній творчій виконавській діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій засвідчив значний інтерес вчених до окресленої проблеми. У науковій літературі накопичено певний обсяг знань з питань розвитку співацького голосу: Л. Гринь, Ю. Данільчишин, Л. Дмитрієв, Е. Лаврова та інші. Проблеми формування вокальних навичок, вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва знайшли висвітлення в працях О. Козій, В. Кузьмичової, І. Куліковської, З. Ткаченко, Л. Тоцької, Т. Хоролець, Чжу Цзюньцяо та інших.

Вокально-педагогічна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва була предметом дослідження Л. Василенко, Гу Цзін, Е. Макарової, О. Маруфенко, Н. Овчаренко, А. Соколової, В. Яковенко та інших. Л. Василенко, М. Колос, Я. Кушка, О. Прядко, Чуньпен Лі, Яо Ямін та інші розглядали методичні аспекти вокальної підготовки.

Дана проблема аналізувалася і сучасними мистецтвознавцями. Так, Л. Мухіною на підґрунті аналізу оперного мистецтва європейських композиторів схарактеризовано розвиток українського вокального виконавства кінця ХІХ — початку ХХ ст. та специфіку оперно-вокальної творчості видатних вітчизняних співаків (С. Крушельницької, М. Менцинського, О. Мишуги, І. Стешенка). А. Помпеевою досліджено вокальну стилістику опер малої форми кінця ХІХ — ХХ століть та узагальнено методологічні засади вивчення опери у триєдності «музика — театр — сольний спів».

Певний інтерес представляють дослідження Чжан Мяо (історико-теоретичний аспект сутності оперного стилю, роль оперного виконавця-вокаліста), Чжан Кай (жанрово-естетичні передумови інтерпретації оперного образу); Ж. Закрасняна, І. Назаров, А. Шило та інші (творча інтерпретація оперних партій у досвіді видатних співаків).

Проте, проблеми інтерпретування та виконання окремих номерів оперних творів у процесі вокальної підготовки вчителів музичного мистецтва не знайшли висвітлення у науковій літературі.

Мета статті полягає у визначенні особливостей створення майбутніми вчителями музичного мистецтва інтерпретації оперних вокальних жанрів у процесі вокальної підготовки

Вивчення та аналіз наукової педагогічної та мистецтвознавчої літератури дозволяє стверджувати, що вокальне зростання майбутніх учителів музичного мистецтва, оволодіння ними професійними знаннями та вміннями відбувається

на засадах опанування різними жанрами вокальної музики. Серед них значне місце посідають вокальні жанри дивовижного, сповненого різними історичними, життєво-емоційними (драматичними, ліричними, любовними) подіями оперного мистецтва.

Як зазначає дописувач Української музичної енциклопедії І. Сікорська, «Опера (італ. від однойм. лат. — праця, твір) — синтетичний жанр музично-театрального мистецтва, зміст якого втілюється у сценічних музично-поетичних образах, головно за допомогою вокальної музики в супроводі симфонічного оркестру. В опері завдяки наскрізній музичній драматургії поєднується: вокальна та інструментальна музика, сценічна дія (акторська гра, міміка), образотворче мистецтво (декорації, костюми), часто й хореографія» [9, с. 429]. В енциклопедичному музичному словникові окреслений термін визначається як «вид синтетичного мистецтва; художній твір, зміст якого втілюється в сценічних музично-поетичних образах» [12, с.189].

Досліджуючи дану дефініцію в культурологічному, мистецтвознавчому аспекті Л. Мухіна розглядає її як «музично-драматичний твір, заснований на синтезі музики, слова і драми, що виробляє унікальну цілісність, здатну стати універсальним виразником людської культури і розкрити потенціал людини як суб'єкта» [6, с. 27].

Головним виразником ідей в цьому синтезі музики, театру й драми та їх режисерського втілення є оперний співак, діяння якого на оперній сцені слугують створенню достовірних, яскравих художніх образів. Саме завдяки його виконавській майстерності розкриваються характери, думки, почуття, емоції героїв, створюються їхні долі, що на думку Л. Мухіної, виступає «центром усього синтезу художніх відносин в опері» [6, с. 31].

З огляду на вищезазначене, включення до репертуару навчальної роботи в класі постановки голосу сольних номерів з опер відіграє дієву роль у професійному зростанні майбутнього вчителя музичного

мистецтва, формуванні його інтерпретаційних компетенцій, розвитку емоційної та артистичної культури.

Дописувачі енциклопедично-довідкової літератури виокремлюють жанри (номери) оперної музики. Серед номерів сольного співу: арія, аріозо, каватина, пісня [9, с. 429; 12, с.189], які широко використовуються у вокально-педагогічному процесі факультетів мистецького спрямування. Арія, як зазначає О. Литвинова — це «жанр сольної вокальної музики... Завершений за будовою епізод (номер) в опері... Узагальнює невеликий етап драматургії твору, розкриває емоційний стан героя. У мелодиці найрізноманітніших за змістом арій переважають кантиленні риси, домінує принцип контрасту сколюючого голосу і супроводу. Відповідно до художніх пошуків часу, естетики оперних реформ, особливостей втілення образного змісту, збагачення емоційно-психологічної палітри музичних композицій відбувалися зміни і в будові арії. Її форма еволюціонувала від простої куплетної до складної багаточастної форми з наскрізним симфонічним розвитком» [8, с. 88]. Л. Хіврич визначає аріозо як «(італ. *arioso* букв. подібно до арії) — невеликий за масштабом номер в опері, ...своєрідна «поширена репліка» в діалозі, що має розімкнену, вільну структуру і входить в наскрізну дію. Мелодика — виразно-декламаційна, часом напівречитативна» [8, с. 88].

У процесі вивчення особливостей формування виконавської інтерпретації вокальних номерів в оперних творах у полі нашого зору перебували наукові доробки С. Горбенка, Є. Гуценка, Н. Корихалової, Г. Падалки, І. Полубояриної, О. Рудницької щодо сутності, складових компонентів музичної інтерпретації. Під інтерпретацією розуміємо «створення художньо самостійної виконавської версії музичного твору через суб'єктивне усвідомлення виконавцем об'єктивної композиторської інформації, художньо-змістової сутності музичного твору з подальшим втіленням його у власному виконанні» [1, с.10].

Умовно виокремлюючи послідовні етапи створення творчої інтерпретації, дослідники пов'язують початкову роботу над музичним твором з проведенням поглибленого аналізу епохи його створення, поглядів композитора, особливостей його музичної мови тощо. Проте, вважаємо, що крім того, виконання вокального номеру з опери вимагає від студента обов'язкового знання історичного періоду, що знайшов відображення в опері. Підґрунтям творчої інтерпретації (створення достовірного образу) слугує знайомство з оригінальним літературним твором, лібрето, партитурою опери, загальне вивчення персонажу. Студент повинен знати зміст своєї оперної партії в цілому, усвідомлювати місце твору що виконується в загальній драматургії опери.

Як зазначають науковці, формуванню вокальної інтерпретації слугує не тільки точне відтворення нотного тексту, що надав композитор, але й усвідомлення підтексту, який «передає специфічний настрій музичної композиції» [5, с.251]. Погоджуючись з такою думкою, зазначимо, що опанування окремого номеру з опери вимагає від студента-виконавця розуміння сутності всіх тих подій, що відбувалися та психологічних і емоційних станів свого героя/героїні за змістом.

Створення власної інтерпретації оперного номеру вимагає від виконавця не тільки «вживання» в художній образ безпосередньо цього номеру. Студент повинен знайти такі музично-виразні, артистичні засоби, які б дозволили йому «вжитися» у даний персонаж, розкрити його цілісний образ і змістовно-драматургічну роль в опері.

Технічні труднощі опанування студентом музичного матеріалу окремого номеру з опери передбачають розгорнутої переробки музичних (інтонаційних, ритмічних, темпових, штрихових), співочих (дихання, звукоутворення, артикуляції, дикції) та драматургічних (фразування, кульмінації тощо) компонентів. На нашу думку, відтворенню яскравого художнього образу окремого номеру з опери, розкриттю

його правдивого змісту, передачі певних почуттів, емоційного стану сприятиме фрагментарне знайомство студента з особливостями музичної та співочої мови інших вокальних номерів свого героя/героїні в опері.

Оволодіння студентом технічною стороною музичного матеріалу відбувається у тісному зв'язку з його художньою складовою та виконавськими прийомами. Готовність студента до концертного виконання знаходить свій вияв у сталій сформованості виконавського плану та правдивому відтворенні художніх емоцій, якими сповнений герой/героїня в даному вокальному номері опери. Значну роль у презентації власної творчої інтерпретації студентом окремого номеру з опери, на нашу думку, відіграє наявність акторських якостей, уміння саме в даному музичному матеріалі за допомогою перевтілення та емпатійного переживання (поведінка на сцені, сценічні рухи, міміка, жести тощо) відтворити не тільки художній образ цього номеру, а й загальний художній образ героя/героїні опери.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що створення студентом інтерпретації вокального номеру оперного твору є складним та багатограним процесом. Інтерпретація окремого вокального номеру з опери спирається не тільки на рівень технічної, акторської майстерності студента, а й на ґрунтовне «вживання» в художній образ, самопізнання себе в ньому та усвідомлення змістовної ролі персонажу в загальній драматургії опери. Досконалому створенню інтерпретації окремих оперних вокальних жанрів у процесі вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва сприятимуть: ґрунтовне вивчення першооснови — історичних подій, що знайшли відображення у змісті музичного твору, знайомство з оригінальним літературним твором, лібрето, із загальною партитурою опери та провідними вокальними партіями свого героя/героїні; розвиток акторської майстерності (уміння в окремому вокальному номері за

допомогою переконливості, драматичної виразності відтворити цілісний художній образ музичної драматургії).

Література

1. *Бахова Д.* Інтерпретація як науково-педагогічна проблема. Час мистецької освіти «Мистецька освіта в особистісному розвитку й професійній творчості»: зб. статей ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (20-21 травня 2021 р.); за заг. ред. В.В. Фоміна. Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2021. С. 3-10.

2. *Державний стандарт базової середньої освіти.* URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-zatverdiv-derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti-reforma-nova-ukrayinska-shkola-prodovzhitsya-u-5-9-klasah> (дата звернення 03.09.2021)

3. *Джан Бибо.* Слово как символ в композиторской концептуализации музыкальной поэтики // Проблемы современности: культура, мистецтво, педагогіка: зб. наукових праць. Луганськ: Луган. Держ. ін-т мистецтв та культури, 2007. Вип. 8. С. 34-44.

4. *Катерноза С.* Проблеми в оперному мистецтві. URL: <http://vybor.ua/video/kultura/problemy-v-opernom-iskusstve.html> (дата звернення 30.08.2021)

5. *Кун Цзівей.* Музична інтерпретація як прояв творчого самовираження // Вісник національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2020. №3. С.250-254.

6. *Мухіна Л.П.* Українське вокальне виконавство у контексті європейської оперно-вокальної культури кінця ХІХ — початку ХХ століття: дис. ... д-ра філос.: 025 — Музичне мистецтво. 2021. 232 с.

7. *Помпеева А.Ю.* Вокальна стилістика у європейській опері малої форми кінця ХІХ — ХХ століть: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03 — Музичне мистецтво. Харків, 2017. 21 с.

8. *Українська музична енциклопедія.* К., 2006. Т. 1. 693 с. URL: <https://drive>.

google.com/file/d/1X4GbekeE9sANlI3FkD45NsDcjjt9L5BC/view (дата звернення 30.08.2021).

9. *Українська музична енциклопедія*. К. 2016. Т. 4. 693 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1PHaCDgC_S5VRqIm6bdIxXvTCDIjSnqr1/view (дата звернення 30.08.2021).

10. *Чжан Мяо* Вокально-виконавські чинники оперного стилю: інтонаційно-мелодійна типологія : дис. ... канд. мистецт-

вознавства : спец. 17.00.03 — Музыкальное искусство. Одеса, 2019. 194 с.

11. *Чжи Инь* Оперная концепция как единство словесной и музыкальной интерпретации художественной идеи. Музичне мистецтво і культура // *Наук. вісник ОДМА імені А. В. Нежданової*. 2012. Вип. 17. С. 308–316.

12. *Энциклопедический музыкальный словарь* / сост. Б.С. Штейнпресс, И.М. Ямпольский. Москва : Сов. энциклопедия, 1966. 631 с.

05.11.2021

Відомості про авторів:

Соколова Алла Вікторівна — доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії і методики мистецької освіти та вокально-хорової підготовки вчителя; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; e-mail: a.sokolova.a2017@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0284-7320>

Бахова Діана — магістрант факультету мистецтв Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; e-mail: bahova1996@gmail.com